

LITERATÚRA

- MATUŠKA, A.: Nový vklad a prínos. In: *Kultúrny život*, roč. 14, 1959, č. 9, s. 4.
ROZNER, J.: Nad románmi Vladimíra Mináča. In: *Slovenské pohľady*, roč. 75, 1959, č. 8, s. 776 – 778;
JUNGSMANN, M.: První bitva válečné generace. In: *Lidové noviny*, roč. 8, 1959, č. 41, s. 4;
HÁJEK, J.: Propagácia priemernosti alebo o neistote kritérií a iných veciach. In: *Slovenské pohľady*, roč. 76, 1960, č. 11, s. 1378 – 1386;
KUSÝ, I.: Propagácia náročnosti a pevných kritérií. In: *Slovenské pohľady*, roč. 76, 1960, č. 11, s. 1380 – 1386;
MRÁZ, A.: Sila obžaloby. In: *Kultúrny život*, roč. 14, 1959, č. 44, s. 4;
ŠTEVČEK, J.: Obrazy z našich dejín. In: *Mladá tvorba*, roč. 4, 1959, č. 10, s. 28 – 29;
CHOMA, B.: Cesta k rutine alebo Mináč na rázcestí. In: *Slovenské pohľady*, roč. 77, 1961, č. 11, s. 71 – 75;
NOGE, J.: Problémy prózy, problémy s prózou. In: *Slovenské pohľady*, 78, 1962, č. 4, s. 12 – 19;
ŤAŽKÝ, L.: Strach, úzkosť a nenávisť v trilógii Vladimíra Mináča. In: *Slovenské pohľady*, roč. 80, 1964, č. 8, s. 35 – 39;
TRUHLÁŘ, B.: Mináčova generačná trilógia. In: *Nové slovo*, roč. 12, 1970, č. 9, s. 10.

MONOGRAFIE

- Biografické štúdie 10*. Martin : Matica slovenská, 1981;
NOGE, J.: *Prozaik Vladimír Mináč*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1962;
Život a dielo Vladimíra Mináča. Nitra : Spolok slovenských spisovateľov, 1997.

Pavel Matejovič

PIVNICA PLNÁ VLKOV – rozsiahly román Ladislava Ťažkého (1924), vydaný 1969, je šiestou knihou autora, ktorý začal publikovať až v zrelom veku (knížne pred prahom štyridsiatky). V sľubne sa diferencujúcej slovenskej literatúre šesťdesiatych rokov si medzi tvorbou o jednu až dve generácie mladších spisovateľov Ťažkého prózy našli svoje miesto i pozitívny kritický ohlas.

Príbeh románu sa tematicky viaže na dva historické procesy, ktoré dôrazne a v mnohých prípadoch brutálne zasiahli Slovensko a zásadným spôsobom ovplyvnili sociálnu a mentálnu podobu krajiny v nasledujúcich rokoch. Prvou takouto udalosťou bola 2. svetová vojna, pričom Ťažký venuje pozornosť najmä jej posledným mesiacom (Povstanie, prechod frontu a prvé mesiace po oslobodení). Obdobou vojnovnej kataklizmy je pre autora kolektivizácia: nemá síce očividnosť, spektakulárnosť bojového besnenia, no jej dôsledky v osudoch a vedomí ľudí sú rovnako katastrofálne.

Na rozdiel od niektorých predchádzajúcich Ťažkého kníh, ktoré vojnové udalosti približujú priamo, napríklad prostredníctvom osudu vojakov slovenskej armády na východnom fronte (román *Amenmária. Samí dobrí vojaci*, 1964), je v *Pivnici plnej vlkov* zobrazený predovšetkým dopad násilia na osudy a vnútorný život civilného obyvateľstva. Centrom diania je príbeh roľníckej rodiny Fedora Peruna z Perunovej Vsi. Život jej členov plynie v pravidelnom ročnom rytme poľných prác a sviatkov. Ich svet je se-

bestačný a nepresahujú ho ani udalosti, ktoré sa vymykajú z ustálených pravidiel. Takou je smrť strýca Vinca, pytlíka, zabitého horárom Brankom Turoňom. Vincov príbeh, ktorý Fedorovej dcére Dominike rozpráva stará mať, tvorí baladický prológ nasledujúceho diania a určuje rozprávačskú modalitu celej knihy. Tragický motív vraždy tu nadobúda osudovú dimenziu a stáva sa predzvesťou budúcich udalostí. Do uzavretého sveta Perunovej Vsi vtrhne vojna: jej protagonisti ohrozujú majetok i životy dedičanov bez ohľadu na to, ku ktorej z bojujúcich strán patria. Partizáni zabijú nevinného vykupovача vajec, nemeckí vojaci slabomyselného dedinského chlapca, ruský vojak sa pokúsi znásilniť Dominiku. Zrážka uzavretého patriarchálneho roľníckeho sveta s veľkými dejinnými udalosťami je pre sedliakov tragická. Zakončením vojnovéj línie knihy je odchod Dominiky Perunovej do mesta za vzdelaním. Pripomína rozprávkový motív putovania zakliatou krajinou: Dominika si od pocestných vypočuje viacero rozprávání o vojnových hrôzach; prechádza okolo vypáleného slovenského lazú, ale aj cez opustenú a vyrabovanú dedinu, ktorú museli jej nemeckí obyvatelia opustiť; je svedkom akejsi svetskej obdoby božieho súdu, ktorým drevorubači vykonávajú spravodlivosť na zajatých nemeckých vojakoch; a napokon sa dostane do prízračného, mŕtvolami naplneného tunela... Jej príchod do kláštornej školy uzatvára časť románu venovaná vojne.

Do centra pozornosti sa v ďalšej tematickej línii románu dostáva proces kolektívizácie v druhej polovici päťdesiatych rokov. Takmer celý sa sústreďuje na udalosť jedného dňa. Najúspešnejší gazda v dedine Fedor Perun odmieta vstúpiť do družstva, a preto je kontingent (povinné dávky, ktoré museli súkromne hospodáriaci roľníci odvádzať štátu) od neho vymáhaný násilím. Brutálnosť scény pripomína vojnové rabovanie a pre Perunovu rodinu sa skončí tragicky: Peruna zavrú a jeho manželka Domina sa pomáti. Záver knihy sa dá chápať ako naplnenie vyššej, osudovej spravodlivosti, pričom v kontexte románu nadväzuje na spomenutý motív božieho súdu a literárne vychádza zo žánru balady. Bývalý partizán a potom stranícky funkcionár zodpovedný za Perunovo príkorie prichádza spáchať samovraždu – vykonať ortiel „samosúdu“ – práve do Perunovej Vsi.

Príbeh je podaný prostredníctvom niekoľkých personálnych rozprávačov, teda postáv, ktoré sú zároveň účastníkmi diania. Ich rozprávanie je subjektívne a zameriava sa predovšetkým na vyjadrenie vnútorného, aktuálne prežívaného stavu: sú preň typické odbočenia od hlavnej dejovej línie smerom do minulosti, ale aj voľne plynúce lyrické digresie. Najrozsiahlejšiu, vojnovú časť románu rozpráva pätnásťročná Dominika Perunová. Myšlienkový svet dospievajúceho dievčaťa naplnený erotickými asociáciami, myšlienkami na lásku, manželstvo a vznik nového života je drsne konfrontovaný s realitou násilia a smrti. Svedectvo o vynútenej kolektívizácii podáva Fedor Perun, jej hlavná obeť. Na rozdiel od literatúry predchádzajúceho desaťročia rozprávačské postupy použité autorom si nerobia nárok na vyjadrenia akejsi nadosobnej, objektívnej „pravdy dejín“. Pozerá sa na udalosti pohľadom konkrétnych ľudí, ktorí sa v historickom zápase o ideály im cudzie a nepochopiteľné stávajú obeťami. Kto vyhrá vojnu, pýta sa nemecký veliteľ a Perun v duchu svojho videnia sveta odpovedá: „Živí vyhrajú, pán môj, živí a zdraví, mŕtvi prehrali život...“ (s. 187).

Osobný, subjektívny pohľad na dobu sa prejavuje i v kompozícii diela. Pivnica plná vlkov síce tematizuje aj historické realie, a to v pomerne rozsiahlom časovom zábere (od štyridsiatych po šesťdesiate roky 20. storočia), avšak namiesto rovnomerne rozvrhnutého, objektivizujúceho časového toku je pozornosť venovaná vyhroteným, pre dané obdobie charakteristickým výjavom. Dobová kritika charakterizovala dielo ako „tri, resp. štyri samostatné novely dosť voľne súvisiace“ (Noge), „ktoré sa dajú čítať ako samostatné celky“ (J. Števíček). Kľúčové scény sú sústredené v krátkom časovom úseku, dramatickým, až divadelne inscenovaným „výstupom“, ktoré majú svojich divákov i „chór“ (dedinský kolektív), je venovaný rozsiahly rozprávačský priestor (napr. „dobývanie“ Perunovho dvora funkcionármi a príslušníkmi bezpečnosti pri násilnom vymáhaní kontingentu). Dej – aj v tých najvypätejších a najtragickejších momentoch – je spomaľovaný časťami subjektívnymi odbočeniami, jednotlivé motívy na seba nadväzujú skôr prostredníctvom voľných analógií a asociácií, než podľa poriadku príčin a následkov. Pre celý román je príznačná výrazná lyrizujúca tendencia, prejavujúca sa aj v jazyku: ide o štylizovanú ľudovú reč, charakteristickú častým výskytom opakovacích figúr, refrénovitou, ktorá sa prejavuje najmä v dialógoch, a obradnosťou zdôrazňujúcou baladický charakter príbehu. Pivnicu plnú vlkov Ján Števíček charakterizuje ako „mýtus o pôde“, vytváraný dvojakým časom, keď nad aktuálnym časom diania je prítomná ešte „nadčasová rovina, kde sa ľudské skutky premietajú na plátno nemeniacej sa prirodzenosti človeka...“ Na výstavbe mýtickej vrstvy sa podieľa aj motívový repertoár diela. Jeho súčasťou sú zvykové, často aj fantaskné a iracionálne prvky pohanského, predkresťanského pôvodu (prízračný topos cintorína jeleňov, meno dediny i hlavného hrdinu pripomínajúce slovanského boha...).

V dobovej recenzii románu V. Petřík dobre postihol spisovateľský naturel autora: „Prozaický charakter Ladislava Ťažkého spočíva teda v tom, že on každú životnú materiu (...) ‚zosobňuje‘, maximálne zosubjektívňuje, prevádza akoby na rovinu vlastného osobného zážitku.“ V sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch však bola Pivnica plná vlkov hodnotená ako dielo, v ktorom sa nepodarilo ukázať „zložitý psychologický aj ľudský proces roľníkovej premeny... vo všetkých súvislostiach“ (Slovník slovenských spisovateľov 2. Bratislava, 1984, s. 187). Na román boli v duchu dobových predstáv o literatúre vznesené nároky, ktoré sa rozchádzali s autorovými zámermi. Ťažký ako autor konkrétnej skúsenosti sa nepokúšal o objektivizujúce prihliadanie na „všetky súvislosti“, ktorého predpokladom je vopred daná predstava sveta a vzťahov v ňom (ideológia). Chcel predovšetkým svedčiť, a nie hodnotiť.

Tematikou vojny i veľkých sociálnych premien akoby autor patril k literatúre, ktorá dominovala v päťdesiatych rokoch (Hečko, Tatarka, Mináč). Spôsobom, akým vidí a interpretuje postavenie človeka v dejinách, sa však v Pivnici plnej vlkov približuje k niektorým predstaviteľom najmladšej prozaickej generácie šesťdesiatych rokov (Kučel, Hruží, čiastočne Johanides), tvorivými postupmi zasa nadväzuje na lyrizačné a mýtické tendencie medzivojnovnej slovenskej prózy.

VYDANIE

Pivnica plná vlkov. Bratislava, 1969.

LITERATÚRA

- KADLEČÍK, I.: Legenda o odplate a hriechu. In: *Slovenské pohľady*, roč. 86, 1970, č. 2, s. 121 – 123;
KRNOVÁ, K.: Na hrane pôvodných možností (Pivnica plná vlkov). In: *Život a dielo Ladislava Ťažkého*. Nitra, 1994, s. 104 – 114;
NOGE, J.: Sila osudu a sila prózy. In: *Pravda*, roč. 50, 5. 11. 1969, s. 5;
PETRÍK, V.: Pivnica plná vlkov ako románový typ. In: *Romboid*, roč. 5, 1970, č. 1, s. 53 – 55;
ŠTEVČEK, J.: Románový mýtus o súčasnosti. In: *Smena*, roč. 22, 17. 10. 1969, s. 7;
ŠTEVČEK, P.: Román pred rozpadom. In: *Mladá tvorba*, roč. 14, 1969, č. 9, s. 53 – 55.

Vladimír Barborík

POZNÁMKY NA EPOS – básnická zbierka Ľubomíra Feldeka (1936). Vyšla v roku 1980 v edícii ERB vo vydavateľstve Smena. Je autorovou piatou básnickou zbierkou, doslov k nej napísal Viliam Turčány.

Zbierka je komponovaná do štyroch oddielov, z ktorých prvý a tretí možno označiť za monotematické a práve tieto dva celky majú aj samostatné pomenovanie. Obsahom prvého oddielu je juvenília Sulamit, Sulamit, obsahom tretieho, nazvaného Piesne piesní, sú básne s ľúbostným a erotickým obsahom.

Poznámky na epos posúvajú dovtedajšiu poetiku Feldekových básní na hranicu medzi epickým a lyrickým reflektovaním sveta a situácie básnického subjektu. Napriek tohto posunu sa v nich objavuje podstatná časť charakteristík autorovej lyrickej poézie. Kompozícia zbierky a tematický dôraz na prvý a tretí oddiel, vyjadrený ich pomenovaním, ukazuje na pokračovanie autorovho záujmu o tému rozmanitých podôb partnerstva medzi mužom a ženou. Reflexia spisovateľskej pozície subjektu jednotlivých básní najmä druhého a štvrtého oddielu, reflexia umenia ako súčasť života, orientácia na každodennosť, to všetko potvrdzuje, že aj v Poznámkach na epos platí rovnica, ktorej základné prvky Feldek formuloval najmä v zbierkach Kriedový kruh (1970) a Dvaja okolo stola (1976) a v ktorej slová život-láska – báseň-krása fungujú ako synonymá a ako konštanty básnikovej predstavy o ľudskej existencii. Život sa v týchto konštantách prezენტuje v podobe neustále sa obnovujúcej súhry minulého zážitku a odhadovanej budúcnosti, ako sprítomňujúce sa včera a zajtra, ako zlievanie sa časových dimenzií životného sveta, ako návrat, odchádzanie a dobiehanie, ale aj ako ustrnutie času.

Názov zbierky odkazuje na reflexiu epickej podstaty ľudskeho sveta, na ľudský príbeh, tematizovaný v obraze životnej cesty, ako putovanie rozmanitými životnými časmi a životnými situáciami. Usporiadujúcim princípom v takto nastolenom „príbehu“ je motív hľadania, strácania a nachádzania. V juvenílii, ktorá svojím názvom referuje na najstaršie zdroje ľudskej kultúry, má tento motív podobu kontrastu medzi hyperbolizovanou prítomnosťou („je ťa plné mesto“) a radikálne nastolenou neprítomnosťou („iba jedna chýba / iba ja som navyše“). Odpoveďou – nájdením je cyklus Piesne piesní a jej potvrdením báseň Pieseň piesní z Feldekovej nasledujúcej zbierky Plakať je krásne (1990), ktorá obsahuje aj autorove prebásnenie časti biblickej Veľpiesne. V druhom a treťom oddiele zbierky má motív hľadania podobu preskúšavania možností vzniku a výsledného tvaru básne (Slivková záhrada), hľadania optimálneho umeleckého tvaru, ale aj hodnoty človeka (Vladimír